

ΠΟΙΝΙΚΟΣΛΟΓΟΣ

ΔΙΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ ΠΟΙΝΙΚΩΝ & ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΛΟΓΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΕΤΟΣ Ε΄

ΜΑΡΤΙΟΣ - ΑΠΡΙΛΙΟΣ

ΤΕΥΧΟΣ 2/2005

ΑΠΟΨΕΙΣ - ΘΕΣΕΙΣ - ΕΠΙΣΗΜΑΝΣΕΙΣ

Η συμμετοχή των πολιτών στην αντιμετώπιση του εγκλήματος και τα τοπικά συμβούλια πρόληψης της παραβατικότητας

Νέστωρ Ε. Κουράκης

Πρόσφατα, με το ά. 13 του ν. 3387/12.9.2005 («Κέντρο Μελετών Ασφάλειας (ΚΕ.ΜΕ.Α.) και άλλες διατάξεις») ρυθμίσθηκε σε νέα και περισσότερο ολοκληρωμένη βάση το θέμα των Τοπικών Συμβουλίων Πρόληψης της Παραβατικότητας και του ρόλου που μπορεί να διαδραματίσει ο πολίτης στην αντιμετώπιση της τοπικής παραβατικότητας. Χρήσιμο είναι, λοιπόν, να παρατεθούν στη συνέχεια ορισμένες εισαγωγικές σκέψεις για το θέμα αυτό:

Οι τρεις βασικές ιδέες που διαπερνούν τον θεσμό των Τοπικών Συμβουλίων Πρόληψης της Παραβατικότητας είναι:

- Οτι η αντιμετώπιση του εγκλήματος πρέπει να γίνεται προπάντων όχι με καταστολή, όταν δηλ. έχει πλέον συμβεί το κακό, αλλά με πρόληψη, και μάλιστα, ακόμη και σε περιοχές με μειωμένη εγκληματικότητα.
- Οτι η πρόληψη του εγκλήματος μπορεί να αφορά τη λήψη μέτρων είτε για την εξάλειψη των ευκαιριών που ευνοούν τη δράση του εγκληματία (*περιστασιακή πρόληψη*, π.χ. τοποθέτηση θωρακισμένης πόρτας στο σπίτι μας) , είτε και για την καταπολέμηση των κοινωνικών παραγόντων που ευνοούν την εξώθηση προς το έγκλημα ορισμένων συμπολιτών μας, κυρίως όσων ανήκουν στις λεγόμενες «ευπαθείς» κοινωνικές ομάδες, όπως αποφυλακισμένοι, ουσιοεξαρτημένοι ή απεξαρτημένοι, αλλοδαποί, άνεργοι, πένητες, εγκαταλειμμένα παιδιά, νεαρά παραβατικά άτομα, κακοποιημένες γυναίκες κ.λπ. (*κοινωνική πρόληψη*, π.χ. ηθική και ιατρική στήριξη σε ουσιοεξαρτημένους).
- Οτι κύριο ρόλο στην πρόληψη του εγκλήματος μπορεί να διαδραματίσει, πέρα από την επίσημη Πολιτεία και την Τοπική Αυτοδιοίκηση, και ο ίδιος ο πολίτης. Η συμμετοχή αυτή των πολιτών στην πρόληψη του εγκλήματος δεν μπορεί, ασφαλώς να έχει τη μορφή της αυτοδικίας ή του «χαφιεδισμού», αφού τέτοιες συμπεριφορές δεν επιτρέπονται σε μια δικαιοκρατούμενη κοινωνία. Κυρίως η συμμετοχή αυτή πραγματώνεται είτε με τη λήψη από τον πολίτη ουσιαστικών πρωτοβουλιών και μέτρων, ώστε να αποφεύγει -σε ατομικό επίπεδο- τη θυματοποίησή του (π.χ. να μην αφήνει την τσάντα του στο

κάθισμα του συνοδηγού ή στο πίσω κάθισμα όταν οδηγεί το αυτοκίνητό του), είτε και με την ενεργό εθελοντική δράση του -σε συλλογικό επίπεδο- για την προώθηση του έργου ενός Τοπικού Συμβουλίου Πρόληψης της Παραβατικότητας. Ενώ δηλ. η Πολιτεία χαράσσει τις γενικές κατευθύνσεις της αντεγκληματικής πολιτικής, οι πολίτες, σε συνεργασία με την Τοπική Αυτοδιοίκηση, την τοπική αστυνομία και τους κοινωνικούς φορείς, αναλαμβάνουν πρωτοβουλίες για την εφαρμογή πολιτικών σε επιμέρους περιοχές¹.

Η ιδέα για τη σύσταση Τοπικών Συμβουλίων Πρόληψης της Παραβατικότητας και για ενεργό συμμετοχή του πολίτη στην πρόληψη του εγκλήματος είναι σχετικά νέα και εμφανίσθηκε στην Ευρώπη και αλλού κατά τη δεκαετία του '80 τόσο μέσα στους κόλπους του Συμβουλίου της Ευρώπης², όσο και στις περισσότερες Ευρωπαϊκές χώρες, π.χ. Αγγλία και Γαλλία. Μάλιστα τα τελευταία χρόνια έχει ιδρυθεί ένα Ευρωπαϊκό Δίκτυο για Πρόληψη του Εγκλήματος (EUCPN, δηλ. EU Crime Prevention Network), που συντονίζει τη δράση των κρατών στον τομέα αυτόν και καθιστά ευρύτερα γνωστές τις λεγόμενες «καλές πρακτικές» που εφαρμόζουν διάφορες χώρες για την πρόληψη της παραβατικής συμπεριφοράς.

Εάν, π.χ. σε κάποιο Δήμο παρατηρούνται αυξημένα κρούσματα βίας μεταξύ μαθητών μέσα στο σχολείο ή και εκτός αυτού, το εκεί Τοπικό Συμβούλιο Παραβατικότητας, πέρα από τη συνεργασία που θα πρέπει να έχει με εμπλεκόμενους γονείς, μαθητές και εκπαιδευτικούς για τη λήψη κάποιων άμεσων μέτρων «κατευνασμού των παθών» και «εποπτείας των χώρων», ει δυνατόν χωρίς παρέμβαση της αστυνομίας και μηνύσεις, θα μπορούσε επιπλέον να ενθαρρύνει την οργάνωση από τους μαθητές θεατρικών παραστάσεων με έργα που παρουσιάζουν τις επιπτώσεις της βίας και, ακόμη, να αναθέσει σε κάποιους ήδη απόφοιτους του σχολείου, που παλαιότερα είχαν παρόμοια βίαιη συμπεριφορά αλλά ήδη εμφανίζουν απόλυτα ικανοποιητική κοινωνική ζωή, να λειτουργήσουν ως ενδιάμεσος κρίκος ανάμεσα στους ατίθασους μαθητές και στα πιθανά θύματά τους.

Μία ακόμη σημαντικότερη πτυχή της όλης προσπάθειας είναι και αυτή της κοινωνικής διαμεσολάβησης, με την έννοια της ανάληψης πρωτοβουλιών από τους Δήμους, ώστε οι πολίτες που έχουν προβλήματα γειτονίας μεταξύ τους (π.χ. διαπληκτισμοί, αμφισβητήσεις δικαιωμάτων κ.λπ.) να μπορούν -προτού υποβάλουν μήνυση ή προτού ζητήσουν άλλη δικαστική προστασία- να απευθύνονται με συναινετικές διαδικασίες σε κάποιο κοινό αποδεκτό πρόσωπο για επίλυση των διαφορών τους. Σημειώνεται ότι ο θεσμός αυτός της διαμεσολάβησης προβλέπεται ήδη σε εισαγγελικό και αστυνομικό επίπεδο από το ά. 25§4 περ. α' του Οργανισμού Δικαστηρίων (ν. 1756/1988 -πρβλ. και ως προς τους ανηλίκους: ά. 45Α Κώδικα Ποινικής Δικονομίας) και, όπως προκύπτει από έρευνες, τα αποτελέσματα τέτοιων διαμεσολαβήσεων είναι ιδιαίτερα θετικά (ποσοστό επίλυσης διαφορών σε αστυνομικό και εισαγγελικό επίπεδο: 80%)³.

1. Για όσα ακολουθούν βλ. ιδίως Γ. Πανούση, *Εγκλημα και Τοπική Κοινωνία*, Αθήνα: Α. Ν. Σάκκουλας, 1993· *Θεόδ. Π. Παπαθεοδώρου*, *Δημόσια Ασφάλεια και Αντεγκληματική Πολιτική*, Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, 2002, σελ. 286 επ. και *του ιδίου*, μελέτη στο περ. «Ποινικός Λόγος» 2004, 2473-2484· *Χρ. Ζαραφονίτου (Chr. Zarafonitou)*, «New» tendencies in prevention policy in Greece, εις: Τιμ. Τόμο για την Αλίκη Γιωτοπούλου - Μαραγκοπούλου, τ. Β', Αθήνα/ Βρυξέλλες: Νομική Βιβλιοθήκη/ Bruylant, 2003, 1563-1573 και *της ιδίας*, Πρόληψη της εγκληματικότητας σε τοπικό επίπεδο, Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, 2003, ιδίως σελ. 101 επ. Για άλλες παρόμοιες πρακτικές και προγράμματα στην αλλοδαπή βλ. π.χ. *David Farrington*, *Effective Programs to Counter Juvenile Delinquency*, περ. «Ποινικός Λόγος» 2001, 2621-2631· *Per-Olof H. Wikström* (ed.), *Crime and Measures against Crime in the City*, Stockholm, 1990· *Irvin Waller* (ed.), *100 Crime Prevention Programs to Inspire Action Across the World*, International Center for the Prevention of Crime, Montreal Canada, 1999· *Oi. Barchechal/ Dan. Sanfaçon*, *Evaluating Prevention: Elements for an Alternative Approach*, International Center for the Prevention of Crime, Montreal Canada, February 2003· βλ. επίσης, για αντίστοιχες μελέτες και έρευνες στις Η.Π.Α., την ιστοσελίδα του αμερικανικού Υπουργείου Δικαιοσύνης: www.ojp.usdoj/nij, καθώς και <http://abstractsdb.ncjrs.org/content> (μελέτη του *Lawrence W. Sherman*, *Communities and Crime Prevention*, 1993).
2. Βλ. ιδίως: Σύσταση (83)7 για τη συμμετοχή του κοινού στην αντεγκληματική πολιτική, Σύσταση R (87)19 για την οργάνωση της πρόληψης του εγκλήματος, καθώς και Συστάσεις 80 (2000) και 21 (2003) για τη δημιουργία δικτύων πρόληψης και συνεργασίας από δημοτικές υπηρεσίες, κοινωνικούς φορείς και πολίτες. Για την πλευρά αυτή δράσεων του Συμβουλίου της Ευρώπης βλ. και *Council of Europe*, *Urban crime prevention. A guide for local authorities*, Strasbourg, July 2002.
3. Βλ. *Δεσπ. Γ. Σακκαλή*, *Διευθετήσεις, Μια προσέγγιση στα θέματα συμφιλίωσης και αποζημίωσης από αξιόποινες πράξεις*, εις:

Ενόψει αυτών των εξελίξεων αντίστοιχες πρωτοβουλίες έλαβε και ο Έλληνας Νομοθέτης, αρχικά με τη σύσταση ενός πολυπληθούς Συμβουλίου Πρόληψης της Εγκληματικότητας (ν. 1738/1988), που όμως δεν μπόρεσε να λειτουργήσει, και στη συνέχεια με τη νομοθετική πρόβλεψη για ίδρυση τοπικών Συμβουλίων Πρόληψης της Παραβατικότητας σε Δήμους και Διαμερίσματα όλης της χώρας (ά. 16 ν. 2713/1999 και ΥΑ 3002/1/14-στ' του Υπουργού Δημόσιας Τάξης, ΦΕΚ Β' 12/14.1.2002) καθώς και ενός Κεντρικού Συμβουλίου στο Υπουργείο Δημόσιας Τάξης (ά. 13 ν. 3387/2005), για να συντονίζει τη δράση των τοπικών Συμβουλίων.

Οι προσπάθειες για την ενθάρρυνση ίδρυσης και τον συντονισμό λειτουργίας τοπικών Συμβουλίων χρονολογούνται από τον Απρίλιο 2002, οπότε συστήθηκε στο Υπουργείο Δημόσιας Τάξης μία Ομάδα Διοίκησης Έργου υπό τον Καθηγητή Γιάννη Πανούση (ΦΕΚ Β' 521/29.4.2002 και Β' 452/5.3.2004)⁴. Τη σκυτάλη ανέλαβε από τον Σεπτέμβριο 2004 μία 15μελής Ομάδα Διοίκησης Έργου για την Πρόληψη της Παραβατικότητας, υπό την ευθύνη του υπογράφοντος (ΦΕΚ Β' 1323/30.8.2004)⁵. Στην Ομάδα αυτή, η οποία τον Νοέμβριο 2005 μετεξελέχθηκε σε ένα 11μελές Κεντρικό Συμβούλιο Πρόληψης της Παραβατικότητας (ά. 13 ν. 3387/2005), ανατέθηκε ως αποστολή να προωθήσει τη σύσταση Τοπικών Συμβουλίων σε βασικούς Δήμους της χώρας. Ήδη προετοιμάσθηκε ένα λεπτομερές αλλά και εύκολο στη χρήση του Εγχειρίδιο, με:

- οδηγίες για τη σύσταση και λειτουργία τοπικών Συμβουλίων,
- συμβουλές στους πολίτες για το πώς να αποφεύγουν τη θυματοποίησή τους,
- καταγραφή χρήσιμων διευθύνσεων και τηλεφώνων για έγκαιρη επίλυση προβλημάτων που μπορούν να οδηγήσουν στην παραβατικότητα (π.χ. κέντρα και συμβουλευτικοί σταθμοί για αντιμετώπιση της ουσιοεξάρτησης), καθώς και
- συγκεκριμένες ιδέες και προτάσεις για τις παρεμβάσεις στις οποίες μπορούν να προβαίνουν τα τοπικά Συμβούλια, ώστε να μειώσουν, κατά το δυνατόν, την παραβατικότητα στις περιοχές τους.

Το κείμενο αυτού του εγχειριδίου υπάρχει επίσης στην ιστοσελίδα www.niotho-asfalīs.gr και μπορεί να εμπλουτισθεί ακόμη περισσότερο με υποδείξεις των πολιτών στο e-mail: nec@niotho-asfalīs.gr

Για την καλύτερη λειτουργία των Τοπικών Συμβουλίων χρήσιμο είναι να επιτευχθεί μια συνεχής επικοινωνία τους με την Κοινωνική Υπηρεσία του κάθε Δήμου⁶ και να ορισθεί από την εν λόγω Υπηρεσία κάποιος κοινωνικός λειτουργός, κοινωνιολόγος ή ψυχολόγος (συνήθως ονομάζεται «εμψυχωτής») ως σύνδεσμός της με το τοπικό Συμβούλιο. Ο ειδικός αυτός επιστήμονας (κατά προτίμηση κάποιος που ασχολείται στην Κοινωνική Υπηρεσία με τις «ευπαθείς ομάδες» της περιοχής, έστω και εναλλάξ με άλλα καθήκοντα, δηλ. προστασία ηλικιωμένων, αναπήρων και οικογένειας παιδιού) θα έχει ως αποστολή του:

- αφενός να παρακολουθεί τη γενική εικόνα της μικροεγκληματικότητας / παραβατικότητας στην πε-

Ν. Ε. Κουράκη (επιμ.), Αντεγκληματική Πολιτική, Αθήνα: Αντ. Ν. Σάκκουλας (σειρά «Ποινικά», αρ. 42), 1994, σελ. 205-236: 222

4. Ενα «Πλαίσιο Βασικών Αρχών Λειτουργίας για τα Τοπικά Συμβούλια Πρόληψης της Εγκληματικότητας», που καταρτίστηκε από την εν λόγω Ομάδα Διοίκησης Έργου, βλ. στο περ. «Ποινική Δικαιοσύνη» 2002, 589-590.
5. Η εν λόγω Ομάδα Διοίκησης Έργου λειτούργησε από το 2004 με πρόεδρο τον Καθηγητή *Νέστορα Κουράκη*, Διευθυντή του Εργαστηρίου Ποινικών και Εγκληματολογικών Ερευνών (Πανεπιστήμιο Αθηνών). Μέλη της Ομάδας ήταν οι εξής: *Ευρυδίκη Μπέσιλα-Βήκα*, Καθηγήτρια Δημόσιας Διοίκησης Παντείου Πανεπιστημίου, *Νικόλαος Γεωργουλάς*, Δικηγόρος, *Διονυσία Μπερσίμη*, Δικηγόρος, *Αφροδίτη Ζουλινάκη*, Εγκληματολόγος, *Κωνστ. Ρόκος*, Νομικός-Κοινωνιολόγος, *Παναγιώτα Δηλέ*, Εγκληματολόγος-Κοινωνιολόγος, *Δημ. Βεζυράκης*, Πρόεδρος Συνδέσμου Κοινωνικών Λειτουργών Ελλάδας, *Βασ. Γιαβή*, Διευθύντρια Οργάνωσης και Λειτουργίας ΟΤΑ στο Υπουργείο Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης, *Στέφανος Χρήστου*, εκπρόσωπος της ΚΕΔΚΕ και Δήμαρχος Κορυδαλλού, *Παναγιώτης Αντωνόπουλος*, Δικηγόρος και εκπρόσωπος του Δήμου Αθηναίων, Υποστράτηγος *Στέφανος Σκότης*, και αργότερα Ταξίαρχος *Αναστ. Φλώρος*, με αναπληρωτή τον *Βασίλειο Κωνσταντόπουλο*, Αστυνομικό Διευθυντή, και *Στέφανος Καψωμενάκης*, Αστυνομικός Υποδιευθυντής (βλ. κοινή Απόφαση Υπουργών Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης και Δημόσιας Τάξης, ΦΕΚ Β' 1323/30.8.2004).
6. Βλ. π.χ. τον Οργανισμό Εσωτερικής Υπηρεσίας του Δήμου Αρτέμιδας Αττικής, 4.Α.4, ΦΕΚ Β' 1115/8.8.2003, σελ. 15523, όπου το Γραφείο του Τοπικού Συμβουλίου Πρόληψης της Εγκληματικότητας εντάσσεται στη Διεύθυνση Κοινωνικών Υπηρεσιών του Δήμου.

ριοχή του και να θέτει υπόψη του Συμβουλίου τα κοινωνικά εκείνα προβλήματα που χρήζουν άμεσης αντιμετώπισης, ώστε να μην οδηγήσουν σε παραβατικότητα (π.χ. περιοχές με εγκαταλειμμένα ή κακοποιημένα παιδιά σε κάποιες οικογένειες), και

- αφετέρου να μεριμνά για την υλοποίηση των αποφάσεων του Τοπικού Συμβουλίου, σε συνεργασία με τις Δημοτικές Αρχές.

Εξάλλου, το ίδιο το Τοπικό Συμβούλιο θα έχει ως βασικό του έργο να προχωρεί σε μια αντιμετώπιση αυτών των προβλημάτων με μεθόδους κοινωνικής πρόληψης, χωρίς δηλ. μηνύσεις και χωρίς γενικότερη εμπλοκή της Ποινικής Δικαιοσύνης. Προς τον σκοπό αυτό απαιτείται να ενεργεί το Τοπικό Συμβούλιο σε συνεννόηση με την Κοινωνική Υπηρεσία του Δήμου, τις αστυνομικές και εισαγγελικές αρχές (όταν αυτές ενεργούν, όπως σημειώθηκε ήδη πιο πάνω, για εξωδικαστηριακή επίλυση διαφορών), συλλόγους γονέων, θεραπευτικές κοινότητες και φορείς για την πρόληψη των ναρκωτικών ουσιών, γραφεία ΟΑΕΔ, ομοειδή Συμβούλια άλλων (όμορων) Δήμων, Δικηγορικούς Συλλόγους, Πανεπιστημιακά Τμήματα κ.λπ. Μάλιστα, εκπρόσωποι αυτών των φορέων ή και πολίτες με ειδικές γνώσεις σ' αυτά τα θέματα μπορούν να αποτελέσουν τα μέλη ενός τέτοιου Τοπικού Συμβουλίου, που κατά νόμο κυμαίνονται από 5 έως 11.

Κοντά στον προαναφερθέντα ειδικό επιστήμονα, τον «εμπυχωτή», θα μπορούσε να δημιουργηθεί μια ολόκληρη ομάδα εθελοντών που θα λειτουργούν επί καθημερινής βάσεως ως αποδέκτες πληροφοριών για προβλήματα παραβατικότητας με κοινωνικές προεκτάσεις (π.χ. προβλήματα σχολικής και εξωσχολικής βίας) και που θα προσπαθούν να επιλύσουν τα προβλήματα αυτά με συναινετικό τρόπο. Ορισμένοι από αυτούς τους εθελοντές θα μπορούσαν να βοηθούν, ανάλογα με την επαγγελματική τους εξειδίκευση και εμπειρία (π.χ. ψυχολόγοι) ως σύμβουλοι των μαθητών και γονέων στα σχολεία για τυχόν προβλήματα στις γονεϊκές σχέσεις, ως «διαμεσολαβητές» σε αστυνομικά τμήματα (π.χ. πρώην δικαστικοί λειτουργοί) για την επίτευξη προσέγγισης δράστη και θύματος (κυρίως όσον αφορά τα κατ' έγκληση διωκόμενα εγκλήματα), ως «επόπτες» των εξωτερικών χώρων στα σχολεία, ως συμπαραστάτες στην εξεύρεση εργασίας νεαρών ανέργων ή και αποφυλακισμένων, ως διοργανωτές εκδηλώσεων για καταπολέμηση της ξενοφοβίας (π.χ. διοργάνωση ενός φεστιβάλ λαϊκών χορών και μουσικής από περισσότερες γειτονικές χώρες), ως επόπτες και συντονιστές στην έκταση εξωιδρυματικών ποινών από καταδικασθέντες (π.χ. κοινωφελής εργασία σε Δήμους, κατ' ά. 82 §6 ΠΚ) κ.λπ. Μπορούν επίσης οι Δήμοι να προωθήσουν προγράμματα για τη στήριξη οικογενειών και παιδιών που έχουν εμπλακεί στην περιπέτεια των ουσιών (Δήμος Ζωγράφου), για τη λειτουργία κέντρου νέων ευκαιριών και υποστήριξης γυναικών -ιδίως κακοποιημένων- (Δήμος Αιγάλεω), καθώς και για την απασχόληση ειδικού παιδοψυχολόγου στα σχολεία (Δήμος Αγίων Αναργύρων)⁷. Ευνόητο είναι ότι τέτοιου είδους πρωτοβουλίες μπορούν να χρηματοδοτηθούν και από την Ευρωπαϊκή Ένωση στο πλαίσιο κοινωνικών προγραμμάτων για τον κοινωνικό αποκλεισμό.

Αξίζει να σημειωθεί ότι χάρη στις επαφές της προαναφερθείσας Ομάδας Διοίκησης Έργου με διάφορους Δήμους, ήδη άρχισαν να λειτουργούν με ουσιαστικό τρόπο τοπικά Συμβούλια στα επτά διαμερίσματα της Αθήνας (Απόφαση Δημάρχου από 18.10.2005) και στον Πειραιά, ενώ αξιόλογη δράση συνέχισαν να παρουσιάζουν και άλλοι σημαντικοί Δήμοι, όπως αυτοί της Ηλιούπολης, του Κορυδαλλού, της Αγίας Βαρβάρας κ.λπ. Σε ομιλίες, μάλιστα, που έγιναν κατά καιρούς στον Πειραιά, την Καλαμάτα, στη Σχολή Εθνικής Ασφάλειας της Ελληνικής Αστυνομίας κ.α. αναπτύχθηκε ιδιαίτερα η ανάγκη επέκτασης της λειτουργίας των τοπικών Συμβουλίων και στην υπόλοιπη χώρα, με παράλληλη ευαισθητοποίηση των εκεί τοπικών κοινωνιών, ώστε να γίνει ενεργότερη η συμμετοχή των πολιτών στην πρόληψη του εγκλήματος και να εμπεδωθεί έτσι με ουσιαστικότερο τρόπο το αίσθημα ασφάλειας, που προφανώς αποτελεί βασική προϋπόθεση για να απολαύσουμε οποιοδήποτε από τα θεμελιώδη δικαιώματά μας, αλλά και για να έχουμε μια καλύτερη ποιότητα ζωής.

7. Βλ. την έκδοση «Η συμβολή της Τοπικής Αυτοδιοίκησης στην πρόληψη τη θυματοποίησης από το έγκλημα», Αθήνα: εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλας, 1997, σελ. 91 επ., όπου γίνεται αναφορά σε τέτοια προγράμματα εκείνης της περιόδου.